

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده اقتصاد و حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش
برنامه ریزی و توسعه اقتصادی

عنوان
نقش پست در اقتصاد ایران به کمک جدول داده – ستانده

استاد راهنما :

منیژه دشتبان

استاد مشاور :

دکتر معصومه شجاعی

پژوهشگر :

پیمان ظهیری

پائیز ۱۳۹۰

ISLAMIC AZAD UNIVERSITY

Central Tehran Branch

Faculty Of Economics & Accounting-Department of Energy Economics

"M. A" Thesis

On Energy Economics

Subject:

the role of post in iran economic (Input-Output technics)

Advisor:

Manije Dashtban

Reader:

Dr.Masoumeh Shojaee

By:

Peyman Zahiri

Winter 2011

تشکر و قدردانی :

**از تلاش‌ها و زحمات دلسوزانه دکتر منیژه دشتبان و دکتر معصومه شجاعی کمال
تشکر و قدردانی را دارم.**

تقدیم به :

**پدر و مادرم و همسر مهربانم و خواهر مهربان و دلسوزم که بدون
تلاشهای وی موفقیت این پایان نامه امکان پذیر نبود.**

فهرست مطالب

<u>عنوان</u>	<u>شماره صفحه</u>
چکیده پایان نامه:	۱
فصل اول: کلیات	۲
مقدمه:	۲
۱-۱- بیان مسأله:	۲
۳-۱- اهداف تحقیق (کلی و ویژه)	۴
۴-۱- فرضیه ها و پرسش های اصلی	۴
۴-۱-۴-۱- پرسش های تحقیق	۴
۵-۱- روش و نحوه اجرای تحقیق: (بیان نوع روش تحقیق و علت انتخاب آن)	۵
فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق	۶
مقدمه:	۶
۱-۲- سابقه تاریخی جدول داده - ستانده در جهان	۶
۲-۲- سابقه تاریخی جدول داده - ستانده در ایران	۸
۳-۲- مبانی نظری جدول داده - ستانده	۹
۴-۲- فروض اساسی در جدول داده-ستانده:	۱۶
۵-۲- کاربردهای جدول داده-ستانده:	۱۷
۲- ۵- ۱- پیش بینی تولید	۱۷

- ۲-۵-۲- تحلیل پیوندهای بین بخشی در میان فعالیت های عمده در اقتصاد ۱۸
- ۲-۵-۲-۱- پیوندهای پسین طرف تقاضای اقتصادی ۱۸
- الف- پیوندهای پسین مستقیم طرف تقاضای اقتصادی ۱۸
- ب- پیوندهای پسین مستقیم و غیر مستقیم طرف تقاضای اقتصاد ۱۹
- ج- پیوندهای پسین مستقیم و غیر مستقیم نرمال شده طرف تقاضای قرداد ۱۹
- ۲-۲-۵- پیوندهای پیشین طرف عرضه اقتصاد ۱۹
- الف- پیوندهای پیشین مستقیم طرف عرضه اقتصاد ۲۰
- ب- پیوندهای پیشین مستقیم و غیر مستقیم طرف عرضه اقتصاد ۲۰
- ج- پیوندهای پیشین مستقیم و غیر مستقیم نرمال شده طرف عرضه اقتصاد ۲۱
- ۲-۶- کارهای انجام در زمینه پست و جایگاه آن در اقتصاد ایران: ۲۳
- فصل سوم: معرفی بخش پست و بررسی وضعیت پست از گذشته تاکنون ۲۵
- مقدمه: ۲۵
- ۳-۱- تاریخچه تشکیل پست: ۲۵
- ۳-۱-۱- پست در دوران نیمه افسانه ای: ۲۵
- ۳-۱-۲- پست ایران در دوران تاریخی: ۲۶
- الف- پست در زمان داریوش: ۲۶
- ب- پست در ایران بعد از اسلام: ۲۷
- ج- پست در زمان قاجاریه: ۲۸
- ۳-۲- وضعیت پست از شرکتی شدن تا قبل از خصوصی سازی: ۲۹
- ۳-۳- وضعیت فعلی شرکت پست: ۳۰
- ۳-۴- نقش پست در توسعه اقتصادی: ۳۰
- ۳-۴-۱- مفهوم توسعه: ۳۰

- ۳-۴-۲- اهداف توسعه: ۳۱
- ۳-۴-۳- ارزشهای اصلی توسعه: ۳۱
- معاش زندگی: ۳۱
- اعتماد به نفس: ۳۲
- آزادی از قید بردگی: ۳۲
- ۳-۵-۲- پست به عنوان یک عامل توسعه اقتصادی: ۳۲
- ۳-۵-۱- درزمینه بازرگانی: ۳۲
- ۳-۵-۲- در زمینه عمران و باسازی: ۳۲
- ۳-۵-۳- درزمینه امور مالی و دارایی: ۳۳
- ۳-۶-۲- پست یک عامل توسعه اجتماعی: ۳۳
- ۳-۷-۲- پست یک عامل توسعه فرهنگی: ۳۳
- ۳-۸- خود پستی گری نشانی از توسعه نیافتگی: ۳۴
- ۳-۹- آشنایی با خدمات پستی: ۳۵
- ۳-۹-۱- پست تصویری: ۳۵
- ۳-۹-۲- انواع ارتباطات موجود در شبکه پست تصویری ۳۶
- ۳-۹-۳- خدمات خودرویی ۳۶
- ۳-۹-۴- پست پشتهاز ۳۷
- ۳-۹-۵- پست مالی: ۳۸
- ۳-۹-۶- پست تلفنی یا قبول از مقرر فرستنده: ۴۰

۴۱ ۳-۹-۷-امانات داخله:
۴۳ فصل چهارم: معرفی الگو و تجزیه و تحلیل داده ها
۴۳ مقدمه:
۴۳ ۴-۱-روش محاسبات و معرفی جدول داده-ستانده:
۴۳ ۴-۱-۱-طریقه محاسبه سطرها و ستون های پست و تفکیک فعالیت پست از بخش ارتباطات:
۴۵ ۴-۱-۲-وضعیت بخش ارتباطات در جدول داده-ستانده ۱۳۸۰:
۵۲ ۴-۱-۳-بررسی سهم پست بین بخشهای خدماتی و بخش حمل و نقل و ارتباطات
۵۴ ۴-۲-بررسی شاخصهای ارتباطی و پویایی شناسی بخش پست و تعیین نوع خدمات ارائه شده توسط این بخش :
۶۰ ۴-۳-بررسی وضعیت شرکتهای خصوصی پستی در اقتصاد:
۷۲ فصل پنجم: خلاصه و نتیجه گیری و ارائه پیشنهاد
۷۲ مقدمه :
۷۲ ۵-۲-خلاصه و نتیجه گیری:
۷۶ ۵-۳-ارائه پیشنهادات :
۷۸ فهرست منابع
۷۹ پیوست ها :

فهرست جدول ها

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۲۳.....	جدول ۱-۲.....
۴۶.....	جدول ۱-۴.....
۵۳.....	جدول ۲-۴.....
۵۶.....	جدول ۳-۴.....
۵۸.....	جدول ۴-۴.....
۶۳.....	جدول ۵-۴.....
۶۴.....	جدول ۶-۴.....
۶۶.....	جدول ۷-۴.....
۷۰.....	جدول ۸-۴.....

فهرست نمودارها

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۴۷.....	نمودار ۱-۴.....
۴۸.....	نمودار ۲-۴.....
۴۸.....	نمودار ۳-۴.....
۴۹.....	نمودار ۴-۴.....
۴۹.....	نمودار ۵-۴.....
۵۰.....	نمودار ۶-۴.....
۵۱.....	نمودار ۷-۴.....
۵۱.....	نمودار ۸-۴.....
۵۴.....	نمودار ۹-۴.....
۵۴.....	نمودار ۱۰-۴.....
۵۴.....	نمودار ۱۱-۴.....
۶۴.....	نمودار ۱۲-۴.....
۶۵.....	نمودار ۱۳-۴.....
۶۷.....	نمودار ۱۴-۴.....
۶۷.....	نمودار ۱۵-۴.....
۶۸.....	نمودار ۱۶-۴.....
۶۸.....	نمودار ۱۷-۴.....
۶۹.....	نمودار ۱۸-۴.....

چکیده پایان نامه:

پست از سالیان گذشته در کشورهای مختلف جهان با بافتی سنتی و چهره‌های مردمی به کار و فعالیت اشتغال داشته و کارکنان آن به عنوان افرادی سخت‌کوش و مورد اعتماد و امین اسرار مردم شهرت داشته‌اند. در این راستا تا سالیان گذشته در این مجموعه رشد قابل توجهی در سرعت، دقت و امنیت مرسولات پستی به عمل آمده. لذا از آنجائیکه خدمات پستی در کشور ما تقریباً ناشناخته است بر آن شدیم در تحقیق حاضر به بررسی خدمات پستی و نقش این خدمات در رسیدن به توسعه اقتصادی و همینطور جایگاه بخش پست و شرکت پست در بخش خدمات و میزان ارتباط آن با سایر بخشها پردازیم. شرکت پست بخشی از خدمات پستی ارائه شده در کل اقتصاد را بر عهده دارد. اگر چه در قوانین کشور ارائه خدمات پستی (دریافت و توزیع نامه‌ها) توسط سایر بنگاهها ممنوع می‌باشد اما برخی بنگاهها که به نام شرکتهای حمل و نقل به ثبت رسیده‌اند اقدام به این کار می‌کنند. بنابراین تعیین جایگاه بخش پست در اقتصاد ایران منوط به تعیین میزان تولید خدمات پستی شرکت پست و سایر بنگاههای رقیب آن است. چون در جداول داده- ستانده کشور پست و مخابرات با هم آمده‌اند اولین گام ما این است که جدول ۲۱ بخشی تجمیع شده را ۲۲ بخش تبدیل کرده یعنی پست و مخابرات را از یکدیگر جدا کنیم و هر کدام سطر و ستون جداگانه‌ای اختصاص دهیم سپس بخش پست را نیز از سایر رقبای خود تفکیک کنیم که در نتیجه جدول ما به یک جدول ۲۳ بخشی تبدیل خواهد شد و به وسیله شاخص‌های پسین و پیشین (جزء و کل) و شاخص اهمیت به بررسی نقش و جایگاه بخش پست در اقتصاد پرداخته شد که نتایج به دست آمده حاکی از آن است که اگر چه بخش پست سهم بسیار اندکی از تولید ناخالص ملی کشور را به خود اختصاص می‌دهد اما از بخش‌های مهم و کلیدی کشور محسوب می‌شود که هیچ جایگزینی برای آن وجود نخواهد داشت و با داشتن ضریب پیوستگی پیشین قوی و تولیدکننده کالای واسطه برای سایر بخشها محسوب می‌شود و رشد این بخش از رشد سایر بخشهای اقتصادی بیشتر تاثیر می‌پذیرد و همچنین چون دارای ضریب پیوستگی پسین ضعیف می‌باشد تولیدکننده کالای اولیه محسوب می‌شود و می‌توان گفت که پست خدمتی است که با تکنیک کابر تولید می‌شود.

فصل اول: کلیات

مقدمه:

در این فصل پس از بیان مسئله شامل شرح مختصری از معرفی بخش پست و خدمات ارائه شده توسط این بخش و بنگاههای رقیب می باشد به اهمیت و ضرورت انجام تحقیق پرداخته شده، سپس اهداف کلی در تحقیق حاضر مشخص و فرضیه ها و پرسش های اصلی تحقیق ارائه می شود. در انتها نیز روش و نحوه اجرای تحقیق بطور خلاصه ارائه خواهد شد که منبع ما در این تحقیق جدول داده- ستانده سال ۱۳۸۰ مرکز آمار ایران می باشد که پس از تجمیع آن از ۹۱ بخش به ۲۱ بخش در آمده و به دلیل اینکه در این جدول بخش پست و مخابرات با هم در یک سطر و ستون تعریف شده است ابتدا به تفکیک این دو از یکدیگر و سپس به بررسی هر یک از آنها پرداخته می شود.

۱-۱- بیان مسأله:

پست از سالیان گذشته در کشورهای مختلف جهان با بافتی سنتی و چهره ای مردمی به کار و فعالیت اشتغال داشته و کارکنان آن به عنوان افرادی سخت کوش و مورد اعتماد و امین اسرار مردم شهرت داشته اند. در این راستا تا دهه های گذشته در این مجموعه، رشد قابل توجهی در سرعت، دقت و امنیت مرسولات پستی به عمل آمده، لذا از آنجائیکه خدمات پستی در کشور ما تقریباً ناشناخته است بر آن شدیم در تحقیق حاضر به بررسی خدمات پستی و نقش این خدمات در رسیدن به توسعه اقتصادی و همینطور جایگاه بخش پست و شرکت پست در بخش خدمات و میزان ارتباط آن با سایر بخش ها بپردازیم.

امروزه بی ارتباط نمی توان زیست و از نقش ارتباطات نمی توان غافل شد. ارتباطات پستی بخش مهمی از ارتباط به مفهوم عام را در بر می گیرد. تشکیلات پستی و سازمان پست، در تقسیم کار اجتماعی و اقتصادی نقش غیر قابل اغماض دارد. پست زیر عنوان نهاد ارتباطی و بنگاه خدماتی و موسسه زیر بنایی، از زوایای گوناگون در خور پژوهش است. شناخت پست تحت این عنوان موجب آشنائی با شبکه ای بسیار سودمند برای توسعه اقتصادی و رشد فرهنگی است. پست به عنوان نیاز

ارتباطی در جوامع مختلف و بخش های کشاورزی صنعتی و خدماتی جایگاه های متفاوتی دارد. پیدایش و تحول پست با ساختار اقتصادی- اجتماعی کشورها همبستگی بسیار ژرف و گویائی را نشان می دهد. (کارکرد پست با توجه به نیاز تقسیم کار اجتماعی و ساختار انواع پست در رابطه با انواع جوامع و تناسب نوع ارتباط با نوع سازمان پست از جمله مسائلی هستند که نمی توان آنها را در توسعه کشور و مناطق مختلف محروم کشور نا دیده گرفت (۱) .

شرکت پست بخشی از خدمات پستی ارائه شده درکل اقتصاد را به عهده دارد. اگر چه در قوانین کشور ارائه خدمات پستی (دریافت و توزیع نامه ها) توسط سایر بنگاه ها ممنوع است اما برخی شرکت ها که به نام شرکت های حمل و نقل به ثبت رسیده اند و فعالیت هایی از این قبیل انجام می دهند اقدام به این کار می کنند. بنابراین تعیین جایگاه پست در اقتصاد ایران منوط به تعیین میزان تولید خدمات پستی شرکت پست و سایر بنگاه های رقیب آن است. در جدول داده- ستانده کشور (پست و مخابرات) با هم آمده اند لذا تعیین نقش و جایگاه بخش پست در اقتصاد و آثار رشد این بخش در توسعه اقتصادی قابل محاسبه نیست. در این پژوهش اولین گام این است که بخش پست و مخابرات در جدول از یکدیگر جدا شده و تشکیل دو بخش جداگانه را در جدول بدهند، یعنی یک جدول ۲۱ بخشی اقتصاد که در آن یک بخش به ارتباطات اختصاص دارد به ۲۲ بخش تبدیل خواهد شد که در آن بخش پست و مخابرات از یکدیگر جدا هستند، سپس برای تعیین نقش و جایگاه شرکت پست در فعالیت های پستی لازم است بخش پست به دو فعالیت شرکت پست و سایر رقبا تقسیم و این سطر و ستون در جدول به دو سطر ستون جداگانه تبدیل شود. در حقیقت جدول ۲۰ بخشی به جدول ۲۳ بخشی تبدیل خواهد شد.

به طور خلاصه می توان گفت در جدول داده - ستانده موجود به دلیل اینکه فعالیت پست همراه با مخابرات در یک بخش در جدول ارائه شده نقش پست در اقتصاد قابل ارزیابی نیست و نمی توان در این جدول آن را به خوبی تعیین کرد. لذا جهت بررسی دقیق تر و تعیین جایگاه این فعالیت لازم است این فعالیت از بخش ارتباطات منفک شده و سطر و ستون مجزایی به آن اختصاص داده شود.

۱-۲- اهمیت و ضرورت انجام تحقیق:

با توجه به افزایش وسایل ارتباطی اعم از تلفن های ثابت ، موبایل، SMS و فکس و ایمیل که هم اکنون به صورت چشمگیری و فراگیری در همه جا و به آسانی در دسترس همه افراد جامعه، در هر سنی وجود دارد نقش پست به عنوان یکی از خدمات ارتباطی در جامعه امروز بسیار کم رنگ تر از گذشته شده است بطوریکه دیگر کمتر کسی برای احوال پرسی و خبر از وضع دوستان و آشنایان خود اقدام به نوشتن نامه می کند اما هنوز هم بخش های مختلف اعم از شرکت ها و ادارات دولتی برای فرستادن چک ها و یا نامه های اداری و ابلاغیه ها و یا اجناس خود که در غالب بسته می باشد اقدام به استفاده از خدمات پستی می کنند. بنابراین اگر چه نقش پست در بین خانوارها کم رنگ تر از قبل شده اما هنوز در بین بنگاه های اقتصادی نقش قابل توجهی دارد. به طوری که نبود این فعالیت می تواند منجر به پرهزینه تر شدن فعالیت سایر بنگاه ها شود. اما در این میان نقش شرکت پست علاوه بر اینکه در میان خانوارها کم رنگ تر از قبل شده (به دلیل وجود اینترنت و...) در میان بنگاه ها نیز به دلیل رشد رقبا خود کم رنگ تر شده اما این فعالیت یکی از فعالیتهای مهم در اقتصاد است بطوریکه همچنان پیوندهای قوی با سایر بخشها داشته و بدون حضور این فعالیت در اقتصاد

^۱ پست و توسعه اقتصادی، دکتر رضا قلی

هزینه های قابل توجهی به بنگاهها تحمیل می‌کند بنابراین بررسی جایگاه این فعالیت و همچنین بررسی جایگاه شرکت پست از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

۱-۳- اهداف تحقیق (کلی و ویژه)

اهداف این تحقیق عبارتست از:

تعیین جایگاه پست در بخش ارتباطات و خدمات و اقتصاد ملی

تعیین جایگاه شرکت پست در بخش ارتباطات و خدمات و اقتصاد ملی

تعیین نوع خدمت تولید شده در این بخش و شرکت پست از لحاظ طبقه بندی موجود در جداول داده – ستانده به کمک شاخص های پسین و پیشین^۱

تعیین درجه اهمیت این فعالیت و شرکت پست در اقتصاد به کمک شاخص اهمیت.

۱-۴- فرضیه ها و پرسش های اصلی

ضریب شاخص پیشین خدمات پستی ارائه شده توسط شرکت پست کمتر از ضریب شاخص پیشین خدمات ارائه شده توسط سایر رقبا است، لذا این بخش جایگاه قابل توجهی در ارائه خدمات به سایر بخشها ندارد.

ضریب شاخص پسین خدمات پستی ارائه شده توسط شرکت پست کمتر از شاخص پسین خدمات ارائه شده توسط سایر رقبا است، لذا این بخش هنگام فعالیت خود سایر بخشها را تحت تاثیر قرار نمی دهد.

ضریب شاخص اهمیت شرکت پست در اقتصاد بیشتر از ضریب شاخص اهمیت سایر رقبا است.

۱-۴-۱- پرسش های تحقیق

جایگاه شرکت پست و همچنین بخش پست در بخش ارتباطات و خدمات کشور چیست و آیا این بخش ارتباط قابل توجهی با سایر بخشهای اقتصادی دارد یا خیر؟

جایگاه فعالیت شرکت پست در این بخش چیست؟

شرکت پست چه نوع کالایی تولید می کند؟ و این فعالیت چه ارتباط پسین و پیشین با سایر بخشها دارد؟

یک درصد تغییر در تقاضای خانوارها چقدر روی تولید این بخش، شرکت پست و سایر رقبا اثر دارد؟

^۱ - منظور تعیین واسطه یا نهایی بودن این خدمات و همچنین صنعتی یا اولیه بودن آن است.

^۲-Back ward Linkage&FORWARD Linkage

۱-۵- روش و نحوه اجرای تحقیق: (بیان نوع روش تحقیق و علت انتخاب آن)

در این تحقیق از تکنیک داده - ستانده استفاده می شود در ابتدا جداول سال ۱۳۸۰ که توسط مرکز آمار ایران تهیه شده تجمیع و به ۲۱ بخش تبدیل می شود. سپس پست از مخابرات تفکیک شده و جدول به ۲۲ بخش تبدیل خواهد شد. پس از آن شرکت پست نیز از فعالیت خدمات پستی کل تفکیک شده و جدول در انتها به یک جدول ۲۳ بخشی به شرح زیر تبدیل خواهد شد.

۱- کشاورزی	۱۲- آب و برق و گاز
۲- معدن	۱۳- بازرگانی، هتل و رستوران
۳- صنایع غذایی	۱۴- حمل و نقل و انبارداری
۴- نساجی و پوشاک و چرم	۱۵- مخابرات
۵- چوب و کاغذ و چاپ	۱۶- شرکت پست
۶- شیمیایی	۱۷- سایر شرکت های ارائه دهنده خدمات پستی
۷- کانی غیر فلزی	۱۸- بانک و بیمه
۸- فلزات اساسی	۱۹- املاک و مستغلات و فعالیت های کسب و کار
۹- ماشین آلات	۲۰- خدمات دولت
۱۰- سایر صنایع	۲۱- آموزش
۱۱- ساختمان	۲۲- بهداشت و درمان
	۲۳- سایر خدمات

سپس به کمک محاسبه شاخص های پسین و پیشین (جزء وکل) و شاخص اهمیت به بررسی نقش و جایگاه بخش پست در اقتصاد ایران پرداخته خواهد شد و نوع خدمات تولید شده در این بخش بررسی و شناسایی می شود.

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه تحقیق

مقدمه:

در این فصل ابتدا به سابقه تاریخی جدول داده – ستانده در جهان که شامل الگوهای دانشمندان فرانسوی فرانسوا کنه و اتحادیه جماهیر شوروی لئونتیف و نشریات مختلفی که در این رابطه در آمریکا منتشر شده است پرداخته شده است و سپس سابقه تاریخی این جدول در ایران پرداخته خواهد شد که برای اولین بار در سال ۱۳۴۱ توسط دفتر آمار وزارت اقتصاد وقت تهیه شد که پس از آن بانک مرکزی کارتهای جدول داده- ستانده را به دست گرفت و بعد از آن مبانی نظری جدول داده – ستانده ارائه و فروض اساسی جدول مطرح خواهد شد و سپس در این فصل نیز برخی کاربردهای جدول داده – ستانده معرفی می شود و در انتها نیز به کارهای انجام شده در زمینه بخش ارتباطات و بخش پست پرداخته خواهد شد که عنوان مثال بررسی اثر افزایش قیمت فرآورده های نفتی بر قیمت خدمات پستی با استفاده از تکنیک داده-ستانده را نام برد که در فصل بعد بر اساس تئوری های ارائه شده در این فصل به بررسی بخش پست خواهیم پرداخت.

۱-۲ سابقه تاریخی جدول داده – ستانده در جهان

منشأ تحلیل داده – ستانده و به طور کلی هر گونه کار نظری یا عملی درباره پیوند میان بخشهای اقتصادی، به جدول اقتصادی اقتصاد دان، جراح و پزشک قرن هیجدهم فرانسوی، فرانسوا کنه (۱۶۹-۱۷۷۴) باز می گردد. جدول وی، که در سال ۱۷۵۸ انتشار یافت، داد و ستد میان سه طبقه اجتماعی آن دوران یعنی زمینداران، دهقانان و بزرگان و دیگران را نمایان می سازد. این جدول را می توان نخستین الگوی داده ها و ستانده های اقتصادی دانست (نگاه شود به: ۱۹۵۵ Philips) تحلیل مبادلات میان صنایع در واقع حالت خاصی از نظریه تعادل عمومی لئون والراس (۱۸۳۴-۱۹۱۹) از مکتب لوزان است. در الگوی تعادل عمومی پرسش اساسی این است که درگاهی شرایط و به ازای چه مجموعه ای از قیمتها اقتصاد در حال تعادل است، در همه بازارها عرضه مساوی تقاضاست. بر خلاف تحلیل تعادل جزئی که بر اثر تغییر در یک یا چند بازار به هم پیوسته بسنده می کنند. در حالت تعادل کلی موضوع بررسی، پیگیری و رد یابی تغییر در سراسر اقتصاد است. والراس تعادل کلی را به صورت یک دستگاه معادلات نمایش داد و ثابت کرد که در این دستگاه همه مجهولها، یعنی قیمتها و مقادیر، جواب منحصر به فرد دارند. شرح کوتاه اما گویایی از نظریه تعادل کلی را می توان در کتاب اقتصاد ریاضی الن یافت. در این کتاب نظرات بنیانگذاران، یعنی

¹Francois Quesnay

والراس واپارتو، همراه با بسط و گسترش های بعدی توسط هیکس و سامونلون^۱ به طور موجز شرح داده شده است.

اقتصاد دانان شوروی مدعی بوده اند که فن داده - ستانده از نخستین ترانامه اقتصادی شوروی، که در سال ۱۹۲۳-۱۹۲۴ مقدم بر نخستین برنامه پنج ساله آن کشور (۱۹۲۸-۱۹۳۲) تهیه شد، متأثر بوده است که مضا فا لئونتیف، در سال ۱۹۲۵ قبل از ترک شوروی، مقاله ای نیز تحت عنوان، ترانز اقتصاد جماهیر سوسیالیستی شوروی^۲، نوشته است (Lange ۱۹۶۴)، که ظاهراً این مقاله طرح اساسی تحلیلی داده ها و ستانده ها را در بر داشته است. اسکار لانگه^۳، اقتصاد دان معروف لهستانی، نیز تحلیل داده - ستانده را تعمیم نظریه به دو بخشی باز تولید کارل ماکس دانسته است. قدر مسلم اینکه لئونتیف، پس از ترک دانشگاه لنینگراد برای ادامه تحصیل به آلمان رفت و در سال ۱۹۲۸ از دانشگاه برلین دوره دکترای خود را در رشته اقتصاد گرفت. همان سال به خیل پژوهشگران، دفتر ملی تحقیقات اقتصادی^۴، واقع در شهر نیویورک پیوست. در سال ۱۹۳۲ به عنوان مدرس در دانشگاه هاروارد استخدام شد. در سال ۱۹۴۸ ((طرح پژوهشهای اقتصادی)) آن دانشگاه را به راه انداخت. بسیاری از صاحب نظران بعدی در این نیمه با تحلیل داده - ستانده در چهار چوب همین طرح آشنا شدند. طرح در سال ۱۹۷۳ پایان یافت و لئونتیف در ماه ژوئن ۱۹۷۵ از هاروارد رفت و کار خود را در دانشگاه نیویورک ادامه داد (polnske et al 1976;xliv).

کارهای مقدماتی مربوط به ساختن جدول داده - ستانده در سال ۱۹۳۱، یعنی هنگامی که لئونتیف هنوز در دفتر ملی تحقیقات اقتصادی بود، خاتمه یافت، اما «نخستین جدول داده - ستانده در اوریل دهه ۱۹۳۰-۱۹۴۰ در دانشگاه هاروارد توسط مولف (یعنی لئونتیف) و همکارانش با استفاده از آمارهای سال ۱۹۱۹ و سال ۱۹۲۹ (ایالات متحده) ساخته شد» (۱۳ک lenotief ۱۹۶۶) اولین مقاله جدی لئونتیف در این زمینه با عنوان «روابط کمی داده - ستانده در نظام اقتصادی ایالات متحده» در سال ۱۹۳۶ مجله اقتصاد و آمار هاروارد انتشار یافت (leontief ۱۹۳۶) پنج سال بعد، یعنی در سال ۱۹۴۱، کتاب وی زیر عنوان ساختار اقتصادی آمریکا ۱۹۱۹-۱۹۲۹ به چاپ رسید. (lenotief ۱۹۴۱) و در سال ۱۹۵۱ بر اساس داده های مربوط به سال ۱۹۳۹ در کتاب پیشین بازنگری شد (lenotief ۱۹۵۳) چاپ دوم کتاب معروف او به نام اقتصاد داده - ستانده با تجدید نظر، در سال ۱۹۸۶ انتشار یافت (lenotief ۱۹۸۶) و مقاله ای درباره پایه اطلاعاتی داده - ستانده برای تحلیل دگرگونی تکنولوژی برای نهمین کنفرانس بین المللی فنون داده - ستانده که در سال ۱۹۸۹ تشکیل شد فرستاد (lenotief ۱۹۸۹) از سال ۱۹۵۰ به بعد، هر چند سال یک بار مرتباً گردهمایی های جهانی درباره تحلیل داده ها و ستانده ها کاربردها و پیشرفت های آن برگزار شده است. نخستین گردهمایی بین المللی در سال ۱۹۵۰ در هلند (۱۹۵۰ the Netherlands Economic Institute) و دومین گردهمایی در ایتالیا (۱۹۵۶) barna تشکیل شد. گردهمایی های سوم، چهارم و پنجم به ترتیب در سالهای ۱۹۶۸، ۱۹۷۱، ۱۹۶۱، همگی در سوئیس در شهر ژنو برگزار شد (۱۹۶۳ Barna ۱۹۷۲ Carter & Brody ۱۹۷۰ Carter & Brody) کنفرانس ششم در سال

² Allen 1959:314-342

¹ Balans narodnogo hoziajstva SSSR

² O.lange

³ National Bureau of Economic Research

۱۹۷۴ در وین اتریش (Plenske et al ۱۹۷۶) و کنفرانس هفتم در سال ۱۹۷۹ در اینسبروک اتریش (UNIDO ۱۹۸۴) بر پا گردید این گردهمایی ها همچنان تا به امروز ادامه یافته است دو کنفرانس آخر، یعنی کنفرانس های هشتم و نهم، به ترتیب در سال ۱۹۸۶ در ساپور- ژاپن و کژتلی-۲- مجارستان تشکیل شد.

اولین کاربرد رسمی جدول داده و ستانده برای پیش بینی توزیع شاغلان در دوران پس از خاتمه جنگ جهانی دوم بود این پیش بینی با استفاده از جدول ۹۶ بخشی از سال ۱۹۳۹، توسط دفتر آمار نیروی انسانی ۳ ایالات متحده انجام گرفت. در سال ۱۹۴۹ گروهی متشکل از بیش از ۵۰ نفر در دفتر آمار نیروی انسانی به امر تهیه جدول ۵۰۰ بخشی ایالات متحده گمارده شدند، کار این گروه در ماه اوت ۱۹۵۳ (۱۳۳۱ش) پایان یافت از سال ۱۹۵۰ (۱۳۲۹ش) به بعد، امر تهیه جدول داده ها و ستانده ها به سرعت در سراسر کشور های صنعتی غرب و ژاپن عمومیت یافت. کشور های اروپای شرقی، مگر در موارد استثنایی، استفاده از این گونه جدول ها را از اواخر دهه ۱۹۵۰-۱۹۶۰ آغاز کردند، و دیری نپایید که به قول نویسندگان کتابی که از سوی اعضای یکی از گروه های آموزشی دانشگاه دولتی مسکو انتشار یافته «الگوی داده - ستانده و جدول های میان بخشی تولید و توزیع کالا» از نظر روش پیشرفته ترین و از نظر تجربی آزموده ترین الگوها، در کار عملی انجام محاسبات برنامه گردید (Berri 1977;153).

با بازنگری در نظام حسابداری ملی توسط دفتر آمار سازمان ملل که نتیجه آن در سال ۱۹۶۸ (۱۳۴۷ش) انتشار یافت (UN ۱۹۶۸a)، جدول داده ها و ستانده ها جزء جدا نشدنی حسابهای ملی اعلام شد و فصلی از کتاب مذکور بدین موضوع اختصاص یافت. (ibid: ۳۵-۵۱) متعاقباً در سال ۱۹۷۳ (۱۳۵۲ش) برای توضیح بیشتر درباره این گونه جدول ها و تحلیل نشریه پیشین سازمان ملل (un ۱۹۶۶a) نشریه دیگری (un ۱۹۷۳) از سوی دفتر مذکور انتشار یافت. هم اینک نیز در دفتر آمار سازمان ملل نشریه جدیدی را در باره تحلیل داده ها و ستانده ها در دست تهیه دارد (un ۱۹۸۸) علاوه بر آنچه گذشت، در زمینه داده ها و ستانده ها تا کنون نشریات دیگری نیز از سوی سازمان های منطقه ای وابسته به سازمان ملل، از جمله کمیسیون اقتصادی برای آفریقا، کمیسیون اقتصادی برای آسیا و خاور دور، و کمیسیون اقتصادی برای اروپا انتشار یافته است (ece1982.ece1956.ecafe.eca).

۲-۲- سابقه تاریخی جدول داده - ستانده در ایران

نخستین جدول داده - ستانده اقتصاد ایران برای سال ۱۳۴۱ توسط دفتر آمار وزارت اقتصاد وقت تهیه شد. این جدول ۲۳ بخش واسطه داشت. چندی بعد جدول مشابهی شامل ۳۰ بخش واسطه توسط همان دفتر برای سال ۱۳۴۴ فراهم گردید. جدول سال ۱۳۵۱، که توسط وزارت اقتصاد د

¹ Sapporo

² keszthely

³ Bureau of Labor Statistics(BLS)

رهمان سال انتشار یافت، جدول مستقلی نبود و براساس جدول سال ۱۳۴۴ در ۱۰ بخش صنایع کشور نیز آمده بود.^۱

اداره حسابهای اقتصادی بانک مرکزی در سال ۱۳۵۳ کار تهیه جدول سال ۱۳۴۸ را به دست گرفت. هر چند محاسبات جدول مذکور در سال ۱۳۵۵ خاتمه یافت (بانک مرکزی ایران ۱۳۶۰). به دلیل لزوم بازنگری اساسی در آن، انتشار جدول تا سال ۱۳۶۰ به تعویق افتاد. این جدول ۲۵ بخش واسطه دارد. در سال ۱۳۵۵ مرکز آمار ایران فعالیت گسترده ای را به منظور تهیه جدول داده - ستانده سال ۱۳۵۲، آغاز کرد. نتایج این بررسی در سال ۱۳۵۶ انتشار یافت (SCI ۱۳۵۶) و در این جدول که ۵۹ بخش واسطه دارد، صنعت به تنهایی به ۷۲ زیر بخش تقسیم شده است. طبقه بندی بخش ها با رعایت طبقه بندی بین المللی تیپ صنایع ۲ انجام گرفته است. با این حال در مواردی این طبقه بندی با وضع اقتصاد ایران انطباق داده شده است. از جمله در بخش کشاورزی فعالیت های غلات، نباتات صنعتی و دامپروری صریحاً تفکیک شده اند. آخرین جدول آماری داده - ستانده کشور توسط اداره حساب های اقتصادی بانک مرکزی برای سال ۱۳۵۳ تهیه شده است. مشروح این جدول در دو نشریه بدون تاریخ در ۱۳، ۲۵ و ۱۰۱ بخش واسطه منتشر شده است (بانک مرکزی بدون تاریخ). جدول های ۱۳، ۲۵ و ۱۰۱ بخشی اقتصاد ایران به « قیمت های خریداران» در نشریه اول و جدول های ۱۳ و ۲۵ بخشی به « ارزش تولید کنندگان» در نشریه دوم چاپ شده اند. از سال ۱۳۶۶ مرکز آمار ایران با بسیج عده زیادی از کارشناسان، امر تهیه جدول گسترده داده - ستانده سال ۱۳۶۵ را وجه همت خود قرار داده است. در تهیه این جدول ضمن استفاده از نتایج سر شماری ها و آمارگیری های صنعت، معدن، کشاورزی، نفوس و مسکن، حمل و نقل، هزینه و درآمد خانوارها... و سود جستن از آمارها و اطلاعات جاری (بودجه دولت)، آمارگیری های تکمیلی نیز در دستور کار قرار گرفت. برای این جدول مقدماتاً ۷۹ بخش واسطه در نظر گرفته شده است. پس از آن مرکز آمار ایران جدول فوق را برای سال ۱۳۷۰ به روش راس به روز نمود. آخرین جدول داده - ستانده ایران مربوط به سال ۱۳۸۰ است که دارای ۹۱ بخش بوده و توسط آمار ایران تهیه شده است.

۲-۳- مبانی نظری جدول داده - ستانده

ساختار انتزاعی جدول یا درست تر سیستم حسابداری مبادلات میان صنایع را می توان با رعایت علائم کم و بیش متعارف (Chenery et al ۱۹۵۹: ۱۶، Benard ۱۹۷۲: ۲۰۵) و نیز با توجه به شیوه ثبت SNA به صورت جدول (۱-۲) نشان داد، این جدول به چهار ناحیه تقسیم می شود (O'Connor et al ۱۹۷۵: ۱۰۴). این تقسیم بندی نتیجه تجزیه مصارف به دو گروه واسطه و نهایی و نهاده ها به دو گروه تولید شده و نخستین است. تجزیه مصارف به واسطه و نهایی شبیه تقسیم بندی رابطه میان تقاضای انگیزته و مستقل است (VOL: ۵ UNIDO, ۱۹۸۵). ناحیه ۱ جدول داده ها و ستانده ها معمولاً مربع بوده، قیمت اصلی جدول است. زیرا گردش (تولید و مصرف) کالاها و خدمات در فرآیند تولید جاری، یا داد و ستد آنها میان بخش های تولیدی، در همین قسمت نشان داده

^۱ در همه فعالیتهایی که برای تهیه نخستین جداول داده - ستانده کشور انجام گرفت، نقش مهم بر عهده آقای مهندس امیر شاپور شاهین بود. (از جمله نگاه شود به (Shaheen ۱۹۵۵))

¹International Standard Industrial Classification (ISIC)